

Μνήμων

Τόμ. 13 (1991)

Ιμπν Μπαττούτα, Ταξίδια στην Ασία και στην Αφρική 1325-1354. Εισαγωγή, μετάφραση, σημειώσεις: Σίσσυ Σιαφάκα. Επιμέλεια έκδοσης Λουκάς Αξελός. Στοχαστής / Ταξίδια - ανακαλύψεις, [Αθήνα 1990], 325 σ. + εικ. Εξώφυλλο Στέλλα Γκρανιά.

ΙΩΑΝΝΑ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

doi: [10.12681/mnimon.467](https://doi.org/10.12681/mnimon.467)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ Ι. (1991). Ιμπν Μπαττούτα, Ταξίδια στην Ασία και στην Αφρική 1325-1354. Εισαγωγή, μετάφραση, σημειώσεις: Σίσσυ Σιαφάκα. Επιμέλεια έκδοσης Λουκάς Αξελός. Στοχαστής / Ταξίδια - ανακαλύψεις, [Αθήνα 1990], 325 σ. + εικ. Εξώφυλλο Στέλλα Γκρανιά. *Μνήμων*, 13, 381-384. <https://doi.org/10.12681/mnimon.467>

ακός τόμος τῆς Πόπης Πολέμη ἔβαλε συνεπῶς τὴν πρώτη «ἄνω τελεία». Τὸ γεγονός ὅτι ἤδη βρίσκεται σὲ ἐξέλιξη τὸ ἐρευνητικὸ πρόγραμμα τῆς «Ἑλληνικῆς Βιβλιογραφίας τοῦ 19ου αἰώνα» —τὸ ὁποῖο καλύπτει, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Βιβλιοθήκη τοῦ ΕΛΙΑ, ὅλες τὶς προσιτὲς βιβλιοθήκες τῆς Ἑλλάδας καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ, καθὼς καὶ κάθε δυνατὴ πηγή γιὰ τὴ βιβλιογράφηση ἐνὸς ἐντύπου— μᾶς δημιουργεῖ βέβαιες ἐλπίδες ὅτι δὲ θ' ἀργήσει νὰ ἀκολουθήσει ἡ ἐπόμενη.

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΚΟΥΛΟΥΡΗ

«ΤΑ ΠΕΡΙΕΡΓΑ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΚΑΙ ΤΑ ΘΑΥΜΑΤΑ ΤΩΝ ΤΑΞΙΔΙΩΝ»

Ἴμπν Μπαττούτα, Ταξίδια στὴν Ἀσία καὶ στὴν Ἀφρική 1325-1354. Εἰσαγωγή, μετάφραση, σημειώσεις: Σίσσυ Σιαφάκα. Ἐπιμέλεια ἔκδοσης Λουκάς Ἀξελός. Στοχαστὴς / Ταξίδια - ἀνακαλύψεις, [Ἀθήνα 1990], 325 σ. + εἰκ. Ἐξώφυλλο Στέλλα Γκρανιά.

Μιά δωρεὰ σ' αὐτοὺς ποὺ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὰ περιεργὰ τῶν πόλεων καὶ τὰ θαύματα τῶν ταξιδιῶν.

Ἡ φράση αὐτή, βρίσκεται στὴν κατακλείδα τῆς ἀφήγησης τῶν περιπλανήσεων τοῦ παλαιοῦ γεωγράφου καὶ περιηγητῆ τοῦ 14ου αἰώνα, Ἴμπν Μπαττούτα. Ὁ Abu Abd Allah Muhammad Ibn Abd Allah (1304-1377) γεννήθηκε στὴν Ταγγέρη καὶ στὰ εἰκοσὶ του χρόνια ἔφυγε γιὰ τὸ καθιερωμένο προσκύνημα στὴν Μέκκα· γιὰ τριανταπέντε χρόνια διέσχισε διάφορες χώρες καὶ ἠπείρους —ἀπὸ τὴν Ἀφρική ἕως τὴν Κίνα.

Τὸ ὁδοιπορικὸ του ἀποτελεῖ σπάνια μαρτυρία μιᾶς ἐποχῆς κατὰ τὴν ὁποία ἡ γραφίδα διέσωζε μὲ τὸν πληρέστερο τρόπο τὴν εἰκόνα τοῦ σύμπαντος, καὶ εἶναι γραμμένο ἀπὸ κάποιον ποὺ κατέχει νὰ μιλεῖ μὲ γνώση καὶ μὲ τρόπο: κατὰ πῶς θέλει ἡ παράδοση ὁ προσκυνητὴς, ἐπιστρέφοντας στὸ ἀρχικὸ σημεῖο ἐκκίνησης του, τὴν πατρίδα του τὸ Μαρόκο, ἀνιστόρησε τὶς περιπέτειές του αὐτὲς σὲ ἓναν γραμματικὸ τοῦ σουλτάνου, κι' ἐκεῖνος τὶς κατέγραψε, τὸ ἔτος 1355· ἀνασύροντας μέσα ἀπὸ τὴν πολυδαίδαλη μνήμη του κομμάτια τῶν μακρόχρονων ἐμπειριῶν του χρωμάτισε καὶ προσδιόρισε τὸ ὕψος τοῦ κειμένου: ἡ πρώτη ὕλη τοῦ ἀναγνώσματος ποὺ ὁ σημερινὸς φιλοπερίεργος ἀντικρύζει στοιχειοθετημένο σὲ κεφάλαια καὶ σελίδες εἶναι ὁ προφορικὸς λόγος τὸ παραμῦθι.

Σπάραγμα καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιο μιᾶς ἐποχῆς ἀρχαίας τὸ ἔργο τοῦ Μπαττούτα δὲν ἀπομνημονεῖ ἀπλὰ αὐτὸν τὸν ἄγνωστο, μυστηριώδη κόσμο, ἀλλὰ μετέχει σ' αὐτόν,

είναι σάρκα ἀπ' τὴν σάρκα του. Ὁ ταξιδιώτης, ταυτισμένος μὲ τὸ ἀντικείμενό του, παραδομένος στὰ ὁράματά του εἶναι γι' αὐτὸ τὸ λόγο πολὺ πιὸ «μοναχικός» καὶ «ἐλεύθερος» ἀπὸ τὸν μεταγενέστερο εὐρωπαϊὸ ὁμότεχνό του: ἐκείνου ὁ στόχος ὡς καὶ τὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰ. εἶναι ἡ τεκμηρίωση· ἡ περιγραφή τῶν τόπων συχνὰ ὑπακούει σὲ κάποιον σχέδιο κυβερνητικὸ ἢ τὶς ἐπιδιώξεις μιᾶς κυρίαρχης ομάδας. Σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν μαροκινὸ περιπατητὴ, ὁ ὁποῖος δὲν γνωρίζει κἄν τὸ πρόβλημα, ὁ δυτικὸς προρομαντικὸς θηρεύει τὴν ἀντικειμενικὴν ἀλήθεια καὶ στὸ ὄνομά της πλέκει ἀκόμα καὶ τὴν μυθοπλασία του.

Τὸ περιηγητικὸ αὐτὸ κείμενο ἢ Εὐρώπη τὸ «ἀνακάλυψε» καὶ τὸ πρωτοδιάβασε τὸν περασμένο αἰώνα, ὅταν ἀκριβῶς τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοὺς πολιτισμούς τους, βρισκόταν στὸ ἀπόγειό του. Μέσα ἀπὸ τὶς μεταφράσεις τοῦ Samuel Lee (Λονδίνο 1849) καὶ τοῦ Defremery (Παρίσι 1851), τὸ ἀγγλικὸ καὶ τὸ γαλλικὸ κοινὸ ἀντίστοιχα, γνώρισε τὸ ἔργο ποὺ στὴν Ἑλλάδα ἐκδόθηκε πρόσφατα στὴν γλῶσσα μας ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις Στοιχαστής.

Ὁ σημερινὸς μελετητὴς ἢ ἀπλὰ ὁ ἐνδιαφερόμενος λοιπὸν ποὺ πιάνει στὰ χέρια του τὴν ἑλληνικὴ μετάφραση, ἔχει μπροστά του ἓνα ἀνάγνωσμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀπέχει ὄχι μόνον ἕξι αἰῶνες χρονικά, ἀλλὰ κι ἄλλο τόσο πολιτισμικά. Στὸ ἔργο αὐτὸ ἤχου μυθικὰ ἀκόμη καὶ τὰ ἱστορικὰ πράγματα. Τὸ ζήτημα ὅμως γιὰ μᾶς δὲν εἶναι νὰ κριθεῖ ὁ βαθμὸς ἀξιοπιστίας του — πού ἄλλωστε ἀμφισβητήθηκε ἀκόμα καὶ ἀπὸ τοὺς συγκαρινούς του — ἀλλὰ νὰ μᾶς δοθοῦν ἀπὸ τοὺς συντελεστὲς τῆς ἔκδοσης τὰ ὑλικά ἐκεῖνα ποὺ θὰ μᾶς προετοιμάσουν γιὰ τὴν κατανόηση καὶ τὴν ἀπόλαυσή του. Λογικά, θὰ ἔπρεπε νὰ μᾶς φέροι κοντὰ μας τὰ ἤδη γνωστά: ὀρισμένους ὅρους ἢ στοιχεῖα τοῦ παρελθόντος ποὺ τυχαίνει νὰ ταυτίζονται μὲ γνώσεις γεωγραφικὲς ἢ ἱστορικὲς δικές μας — ἀπὸ ἐκεῖ θὰ ξεκινούσαμε. Ἡ ἔκδοση ὅμως αὐτὴ κατὰ τρόπο περίεργο μεταμόρφωσε τὰ γνωστά σὲ ἄγνωστα, ἐνῶ παράλληλα, χρησιμοποιώντας παραπομπές, ὑπομνηματισμούς καὶ βιβλιογραφίες μᾶς ἔκανε οἰκεία καὶ τὰ πλέον περιθωριακὰ τοπωνύμια — πιθανὸν γιὰ αὐτὰ ἐπέλεξε ὁ ἐπιμελητὴς τῆς ἀγγλικῆς ἔκδοσης στὴν ὁποία στηρίχθηκε ἢ κατὰ τὰ λοιπὰ καλοῦ ἐπιπέδου ἑλληνικὴ μετάφραση.

Λεῖπει ὀλοκληρωτικὰ μιὰ προσαρμογὴ στὰ «καθ' ἡμᾶς». Μοιάζουν νὰ ἀγνοοῦνται λέξεις καὶ ὄροι ποὺ ἔχουν ἐδῶ καὶ χρόνια ἢ αἰῶνες εἰσαχθεῖ στὴν γλῶσσα μας καὶ δὲν περιέχονται μόνον σὲ εἰδικὰ λεξικογραφικὰ ἐγχειρίδια. Δίνονται παρακάτω ὀρισμένα χτυπητὰ παραδείγματα:

σ. 4: «τὸ πορτουλάν τῆς Μεσογείου...» (ὁ πορτολάνος ὁ χάρτης-ὁδηγὸς τῶν ναυτικῶν).

σ. 10 ἀλλὰ καὶ σσ. 24, 25, 45, 46, 50, 67, 73, 90, 165: Ὁ Μπατούτα «διορίστηκε καντὶ (δικαστής) ...προερχόταν ἀπὸ μιὰ οἰκογένεια πολλὰ ἀπὸ τὰ μέλη τῆς ὁποίας εἶχαν διοριστεῖ καντὶ» (ὁ καθὴς - οἱ καθῆδες).

σ. 29, 30, 69, 70, 72, 78, 83, 110: «τα μαντράσας τοῦ Καίρου (τζαμία, σχολές)» ἀλλὰ καὶ «ἡ μαντράσα» γενικὴ «τῆς μαντράσας» (δηλαδὴ ὁ μεντρεσές).

σ. 184: «...Μαουλανὰ ὁ ἀφέντης μας...» καὶ σσ. 184, 112, 155, 274 (προφανῶς ὁ Μελβανά, ἀπὸ τὸ ὁποῖο καὶ οἱ Μεβλεβῆδες).

σ. 199: «...ἓνα χωριὸ χιντοῦ χωρικῶν...» καὶ σ. 201 «μιὰ φυλὴ χιντοῦ» (Ἰνδουισμός, Ἰνδουιστές).

σ. 53, 60: «οἱ Μπαντάουν αὐτῆς τῆς περιοχῆς» (οἱ βεδουῖνοι).

σ. 91: «οἱ Μπερμπέραχ οἱ ὁποῖοι εἶναι νέγροι...» (πιθανότατα οἱ Βερβέροι τῆς βόρειας Σαχάρας ἢ, ἔστω οἱ Βερβέρινοι, οἱ κάτοικοι τῆς Νουβίας).

Σε άλλα πάλι σημεία θεωρήθηκε ότι πρέπει να δοθεί εξονυχιστή επεξηγήση για πράγματα πασίγνωστα στη γλώσσα μας, όπως π.χ. τὸ «χάνι», στή σ. 33 πού μεταγράφεται κατευθεῖαν ἀπὸ τὰ λατινικά «κχάν» (!) καὶ δὲν συνδέεται διόλου μὲ τὴ λέξη «χάνι» (τῆς Γραβιᾶς ἢ ὅποιο ἄλλο τελοσπάντων). Πληροφορούμαστε λοιπὸν ὅτι *κάθε ΚΧΑΝ ἔχει ἕναν νερόμυλο καὶ μᾶς παραπέμπουν σὲ κριτικὸ ὑπόμνημα* (!), στὸ κάτω μέρος τῆς σελίδας, γιὰ νὰ μάθουμε τί ἐπιτέλους εἶναι αὐτὸ τὸ ΚΧΑΝ.

Ἄλλὰ τὰ σφάλματα πλήττουν καὶ τὸν χώρο τῶν τοπωνυμίων· ἐδῶ θὰ χρειαζόταν πράγματι μεγαλύτερη εὐαισθησία, μιὰ καὶ τὸ βιβλίον κοντὰ στὰ ἄλλα περιέχει κυρίως γεωγραφικὰ στοιχεῖα. Κάποιες διασταυρώσεις θὰ ἀπαιτοῦνταν γιὰ τὴν ἐλληνικὴ ἔκδοση μιὰ πού οἱ τόποι αὐτοὶ κατοικήθηκαν ἀπὸ πληθυσμοὺς χριστιανικοὺς· σὲ μερικοὺς μιλήθηκε καὶ ἡ ἐλληνικὴ γλῶσσα, ὄχι μόνον στὸ μακρυνὸ παρελθόν ἀλλὰ ὡς τίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα μας. Ὅρισμένα τοπωνύμια θ' ἄξιζαν λίγο ψάξιμο σὲ κάποιο λεξικό, μόνον καὶ μόνον γιὰ τὴν ἀνάγκη τῶν ἱστορικοῦ.

Ἐναν μικρὸ κατάλογο παραθέτουμε:

- σ. 40: «τὸ Χαλάμπ (Ἄλέππο)» καὶ σ. 165, 289 «Ἄλέππο» (εἶναι τὸ Χαλέπι).
- σ. 109: «Σαμπάρτα (Ἰσπάρτα)» (ἡ Σπάρτη τῆς Πισιδίας).
- σ. 111: «Κουνίγια, Κόνια» (τὸ Ἰκόνιο).
- σ. 113: «Ναγκντά (Χινιγκντά)» (ἡ Νίγηδ τῆς Καππαδοκίας).
- σ. 113: «Ἀμασίγια» (ἡ Ἀμάσεια τοῦ Πόντου).
- σ. 120: «ἡ Κασταμουνίγια» (ἡ Κασταμονή, στὸν Πόντο).
- σ. 289: «ἡ Χεμπρόν» (ἡ Χεβρών, στὴν Ἱερουσαλήμ).
- σ. 325: «ἡ Φάζ» (ἡ Φέζ, στὸ Μαρόκο).

Ἀκόμα, ὑπάρχουν τοπωνύμια πού ἀπαντοῦν σὲ διάφορα σημεία τοῦ βιβλίου μὲ ἄλλη, κάθε φορά, ὀνομασία· θὰ βοηθιόταν πολὺ ὁ ἀναγνώστης ἂν μετὰ τὴν παράθεση τῶν ἑτεροκλήτων, κατὰ κάποιο τρόπο, ὀνομασιῶν, τοῦ δινόταν καὶ ὁ σύγχρονος, κοινόχρηστος, τύπος τους π.χ. σ. 208, 245, 286 *Καουλάμ, Κιλόν* ἀλλὰ καὶ σ. 232 *Σαιλάν (Κεουλάνη)*· ἄλλο παράδειγμα: ἡ Κίνα καὶ ἡ Βόρεια Κίνα, (ἡ πιὸ καλὰ Κατάν, ὅπως μεταφράστηκε ἀπὸ τὸν Ζήσιμο Λορενζάτο): σ. 180 *Καθέυ*, σ. 211 *Κίνα*, σ. 257 *στὴν Κίνα καὶ στὴν Καθέυ (Β. Κίνα)*, 267 *Καθέυ (Β. Κίνα)* καί, τέλος, 279 *στὴν χώρα τῆς Κιτά (Καθέυ)*.

Ἀναμφισβήτητα ὁ συγγραφέας «εὐθύνεται»: δὲν νοιάστηκε νὰ τὰ ξεμπερδέψει γιὰ χάρι τοῦ ἐλληνικοῦ ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ ἀγνοώντας ὅτι θὰ τὸν ἀνακάλυπτε μιὰ δεκαετία πρὶν τὸ τέλος τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα: ἐκεῖνοι ὅμως πού ἀποφάσισαν νὰ φέρουν στὸ φῶς τὸ ἀπαιτητικὸ αὐτὸ κείμενο καὶ ἀναφέρουν στὴν εἰσαγωγή ὅτι ὁ Μπατούττα δὲν δίνει μὲ ἀκριβεία ὀνόματα τοποθεσιῶν, ἀκριβῶς καὶ ἐπειδὴ προτίθενται νὰ κινηθοῦν πάνω ἀπὸ τὸ μέσο ὄρο τῶν ἐλληνικῶν ἐκδόσεων, γνωρίζουν ὅτι αὐτὸ δὲν ἀκυρώνει τὴν ἀνάγκη μιᾶς σωστᾶ σχολιασμένης ἔκδοσης· πόσο μᾶλλον πού τὸ ὀδοπορικὸ ἐντάσσεται σὲ μιὰ ἐκδοτικὴ προοπτικὴ, ἀποτελεῖ ἕναν κρίκο σὲ μιὰ ἐνδιαφέρουσα σειρά (Ταξίδια/ἀνακαλύψεις).

Ἀφοῦ δὲν εἴμαστε σὲ θέση γιὰ τὴν ἀνάγκη νὰ τυπώσουμε Μπατούττα; Χάθηκαν ἄλλα πιὸ ἀνώδυνα ταξιδιωτικά; Ἄν εἶναι ἔτσι τότε τί μᾶς χρειάζεται ἕνας ἄραβας ταξιδευτῆς τοῦ 14ου αἰῶνα; γιὰ περαιτέρω συσκότιση; (μήπως βασιζόμαστε στὴν ἀρχὴ ὅσο πιὸ ἀκατάληπτο τόσο πιὸ σαγηνευτικό;) Στὴν περίπτωσή πού ἡ συνειδητοποίηση τῶν δυσκολιῶν εἶχε ἀποτρέψει τοὺς συντελεστὲς ἀπὸ μιὰ τυχερὰ πρᾶξη —κατὰ τὰ

πατροπαράδοτα έκδοτικά ξίθια και ἤθη— τότε θὰ εἶχαν ἴσως ἀποταθεῖ σὲ κάποιους (πιὸ) ειδικούς· με̄ μόνη βλαβερὴ συνέπεια μιὰ ἀνοδικὴ τάση τοῦ μεταφραστικοῦ κόστους. Ποιὸς ἄραγε νὰ εἶναι ὁ ρόλος τοῦ ἐπιμελητῆ σὲ έκδοτικὰ ἀτοπήματα ὅπως αὐτό;

Ὅλοι οἱ μεταφραστὲς δὲν εἶναι ἱκανοὶ νὰ κυριέψουν ὅλα τὰ κείμενα ὄλων τῶν αἰώνων· ὅλα τὰ κείμενα δὲν εἶναι ἴδια· ἂν δεχτοῦμε ὅτι ὁ μεταφραστὴς δὲν εἶναι ἀναγκασμένος νὰ διαθέτει τὴν ἐπάρκεια ἐνὸς H.A.R. Gibb πού φρόντισε τὴν ἀγγλικὴ έκδοση τότε ἀντιλαμβανόμεστε ὅτι ὁ ἔλληνας ἐπιμελητὴς θὰ εἶχε ἐδῶ πράγματι νὰ διαδραματίσει ἕναν ρόλο: αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ παρέμβαση δὲν ἔγινε.

Τὸ εἰκαστικὸ ὕλικό πού κοσμεῖ τὴν έκδοση ἐνισχύει τὴν μυθολογικὴ διάσταση τῆς διήγησης. Τὸ ἐξώφυλλο ἐξάισιο σὲ χρῶμα καὶ ποιότητα· ἐκτός ἀπὸ τὰ ἐπιμέρους μικρὰ σκαριφήματα, ἕνας καλὸς χάρτης πάνω στὸν ὁποῖον θὰ παρακολουθούσαμε ὅλην τὴν πορεία, θὰ ἦταν χρησιμὸς· ἀκόμα, ἕνα εὐρετήριο, ἢ μιὰ ἀναγραφή τῶν κυριότερων σταθμῶν τοῦ ὁδοπορικοῦ στὰ περιεχόμενα τῶν κεφαλαίων (πού ἀπλῶς ἀριθμοῦνται ἀπὸ τὸ ἕνα ὡς τὸ δεκατέσσερα) θὰ ἦσαν ἐπιθυμητά· ὅλα αὐτὰ βέβαια περιέχονται στὴν τρίτομη ἀγγλικὴ έκδοση (Καίμπριτζ 1958). Ἄν ὑπῆρχαν δὲν θὰ μετρίαζαν τὸ στοιχείο τοῦ «ἐξωτισμοῦ» τὸ ὁποῖο ὑπερτονίζει ἡ ἐλληνικὴ έκδοση, ἐνῶ θὰ μᾶς βοήθοῦσαν νὰ ἀποκομίσουμε καὶ μιὰ γεωγραφικὴ αἴσθηση συνόλου κλείνοντας τὸ ἀντίτυπό μας ἐκτός ἀπὸ τὴ μαγεία πού ὅμως ἐκείνη εἶναι καὶ ἡ μόνη πού δὲν χρειάζεται ἐπαγγελματίες διαμεσολαβητές.

ΙΩΑΝΝΑ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Arlette Farge, *Le goût des archives*, Παρίσι, Seuil (La Librairie du XXe siècle), 1989, 160 σ.

Ἡ Arlette Farge μελετᾶ τὰ ἀρχεῖα τῆς γαλλικῆς αστυνομίας τοῦ Παρισιοῦ τοῦ 18ου αἰῶνα. Οἱ δημοσιεύσεις τῆς ἀναφέρονται στὴν καθημερινὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων, ἰδιαιτέρως στὶς νοοτροπίες, στὴν εἰκόνα τῆς γυναίκας, στὴν μορφή τῆς οἰκογένειας¹. Στὸ βιβλίο τῆς *Le goût des archives* μεταφέρει τὴν αἴσθηση τῆς επαφῆς τῆς με τὰ ἀρχεῖα αὐτά, τὴν οὐσία καὶ τὴ «γεύση» τους².

Γράφει σὲ δύο ἐπίπεδα, καθὼς, παράλληλα με τὶς θεωρητικὲς καὶ μεθοδολογικὲς σκέψεις, δίνει σὲ ημερολογιακὴ σχεδὸν μορφή τὸν ατομικὸ τῆς χρόνο: τὴν ατμόσφαιρα τῶν βιβλιοθηκῶν καὶ τῶν ἀρχείων, τὸ δέος τοῦ νέου ερευνητῆ, τὴν ἐξοικείωσή του με τὸ υλικό. Εἶναι ἡ δικὴ τῆς πραγματικότητά σήμερα ἀντιμέτωπη με ἀνθρώπους πού ἔχουν πεθάνει. Ἡ ἱστορία γίνεται πρῶτα-πρῶτα συνάντηση με τὸν θάνατο καὶ ἡ επαφὴ με τὰ ἀρχεῖα βιώνεται μέσα στὴ μοναξιά.

